

Розділ перший

У якому ми захоплено слухаємо заокеанське радіо та невидимо відвідуємо гучну прем'єру

Америка двадцятих років минулого століття дедалі більше цікавилася кінематографом. Їй було неважливо, чи це вид мистецтва, чи атракціон, вигаданий у Парижі братами Люм'єр. Та з балаганного видовища сінема впевнено перетворювалося на перспективний бізнес, який зацікавив не лише середні, але й вищі класи. У постановки, які ще донедавна можна було назвати аматорськими, коротенькими скетчами, знятими на плівку, ділки «від екрана» почали вкладати величезні кошти. Їх витрачали на декорації, костюми, унікальний реквізит та на рекламу, або, як тоді казали, пабліситі фільмів.

У Новому Світі з розмахом, притаманним саме Америці, відкривалися кінотеатри. За зразком сінема-холів Лондона, Парижа та Берліна будували зали в містах на обох узбережжях США. Зали ці намагалися оздобити й облаштувати так, аби вони не поступалися за розкішшю своїм європейським старшим братам. Їх меблювали «з європей-

ським шиком» (саме так це називали) — і усім було зрозуміло, наскільки багатий і навіть розкішний вигляд мали ці «палаці розваг». Натомість джаз, який виконував музичний супровід для фільмів, був місцевим — американським, який грали так, що жодному європейському оркестру навіть не снилося. Диксиленди, що склалися з білих і чорних віртуозів — зазвичай вихідців із Нового Орлеана, — виконували музичні теми не тільки для своїх, але також для привізних фільмів: французьких, радянських, італійських...

Голлівуд був ще новачком і багато в чому програвав компаніям «Гомон», «Кодак», «Пате», московському «Міжробпром-Русь». Програвав також Першій Одеській кінофабриці ВУФКУ — тобто Першій Одеській кінофабриці Всеукраїнського фотокіноуправління, яка вважалася поважною компанією з величезним потенціалом.

Ділки з Лос-Анджелеса, які твердо вірили, що світом правлять «містер долар і містер кольт», погоджувалися, що «все-таки ці радянські налагодили виробництво», причому так, що стрічки «Папіросниця з Моссільпрому» та «Аеліта» з молоденькою Юлією Солнцевою, «Броненосець “Потьомкін”» експресивного новатора Сергія Ейзенштейна, «Кар’єра Бені Крика» з юним Юрієм Шумським назавжди завоювали серця глядачів усього світу — а разом і їхні гаманці.

Саме тому практична Америка не могла в оглядах світового кінематографа залишити без уваги фільми-новинки, які з’явилися на майданчиках одного з головних конкурентів Голлівуда — СРСР, або, як писали самі американці, «USSR», вимовляючи це як «йу-ес-ес-а». У новинах провідних американських радіостанцій лише після новин з Радянського Союзу звучали щотижневі повідомлення зі

знімальних майданчиків Франції, батьківщини кінематографа, її одвічної суперниці Англії, загалом Європи, яка впевнено наздоганяла лідерів... А зараз уже й решти світу.

Так було й сьогодні. У студії радіостанції WCBSN, що транслювала на приймачі Східного узбережжя, грав грамофон — звучала одна з незабутніх композицій джазового оркестру «King Oliver's Creole Jazz Band».

Звукова доріжка добігала кінця, і редактор, що сидів поруч зі звукооператором, кивнув ведучому Сему Поллаку. Той підвів очі, й майже одразу над його головою загорілася червона лампочка з написом «Ефір». Обережно й побожно, аби неакуратним шурхотом не образити слух своїх шанувальників, Поллак нахилився до мікрофона і низьким, оксамитовим голосом, який чудово гармоніював з його елегантним і витонченим стилем («класу люкс, бейбі, усе тільки класу люкс») розпочав програму:

— Перед мікрофоном з вами знову я, Сем Поллак. Ви слухаєте новини світового кінематографа!

Редактор задоволено кивнув, грамофон видав в ефір потужний музичний пасаж, і Сем, підсмикнувши манжету сніжно-білої сорочки, включився в ритм, потрапляючи в такт ударним:

— У Нью-Йорку глядачі штурмують кінотеатри, аби побачити «Чорного Пірата» з чарівною Мері Пікфорд, яка не припиняє зводити нас з розуму!

Зачекавши два такти, Сем натхненно продовжив:

— У Берліні з успіхом іде драма радянського режисера Льва Кулешова «Промінь смерті»! Лос-Анджелес демонструє останню стрічку Бастера Кітона «Сім шансів», а мешканці Парижа з великим зацікавленням знайомляться зі стрічками Одеської кінофабрики «Беня Крик» та «Укразія».

Очі Сема ковзали рядками щойно переданого йому тексту.

— В Одесі, любі мої друзі та радіослухачі, стартувала приголомшлива прем'єра — режисер Сергій Ейзенштейн надав на суд глядачів героїчну драму «Броненосець “Потьомкін”».

Музична тема закінчувалася. А разом з нею також передача.

— На сьогодні все. Я прощаюся з вами, друзі, чекайте на свіжі новини! — захлинувся словами Поллак.

Звуки диксиленду змінила мелодія флейти. Настав час для класичної музики.

Ми ж, підслухавши впевнений голос із далекого минулого, переконалися, що в Америці Сема Поллака і з кіно, і з переглядами, і з новинами все було добре і навіть чудово.

З цього можна порадіти. Хоча нас, звісно, набагато більше цікавить згадана Семом Одеса, де впевнено розвивається радянський кінобізнес, готовий дати державі мільйони рідних та інвалютних карбованців — готівкою в касу. А якщо врахувати різницю в часі зі Сполученими Штатами, у той час, коли Сем вів свій нічний огляд, на узбережжі Чорного моря вже панував ясний день і торгівля квитками давно розпочалася.

У самому центрі міста, у нещодавно відкритому кінотеатрі імені Котовського, для громадян давали прем'єру — фільм про героїчний броненосець та його команду. Саме так, той самий броненосець, про який натхненно розповідав наш друг Поллак зі студії американської радіостанції.

Кінотеатр, звичайно, був святково прикрашений. У фойє красувався портрет лисого експропріатора й командарма

з чаплінівськими вусами, якого багато хто з шанованих людей Одеси знав в обличчя і навіть особисто. Багато хто, до речі, був йому винен, та й сам він багатьом завинив ще з минулих часів.

Афіші прикрашали половину стіни та фойє і навіть трохи затуляли картину, що зображувала Гриню Котовського. Ту саму, подивитися на яку спеціально заходили вельми підозрілі особи. Кілька хвилин вони мовчки спостерігали портрет, потім втирали сльози і впівголоса промовляли:

— Ех, Гриню, Гриню! А як ми з тобою в сімнадцятому...
Ой вей!

Зараз у залі звучала бравурна музика — оркестранти були в ударі.

Глядачі в залі не могли отямитися від захвату — настільки вражали їх кадри, на яких матроси в білих робах бігли палубою, і потому на щоглі майорів червоний прапор. Причому вражали настільки, що фахівці вільних професій, тобто злодії, що неабияк розплодилися тисяча дев'ятсот двадцять шостого року, на якийсь час навіть облишили кишені громадян і, роззявивши роти, вступилися в миготливі кадри.

Видовище було справді вражаюче. Обличчя, почуття, радість перемоги. Нарешті форштевень «Потьомкіна» грізно посунув на публіку і з'явилося слово «кінець». У залі спалахнуло світло, усі зааплодували й почали підводитися. Тепер було видно, що в залі присутні й жінки, що притискали до заплаканих очей хусточки, і хвацькі морячки, і вояки, і навіть непмани — нові радянські негоціанти. Щойно увімкнулося світло, всі почали перевіряти, чи на місці портмоне, гаманці та годинники, і на трибуну перед екраном бадьоро зійшов Павло Федорович Нечеса, що сидів у першому ряду, — директор Одеської кінофабрики, а донедавна